

פִּירוּשׁ רַש"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes második könyve

***Széfer Smot* – סֵפֶר שְׁמוֹת**

Kiadja az

EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG

és a CHÁBÁD LUBAVICS

ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI EGYESÜLET

BUDAPEST, 2010

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© CHÁBÁD LUBAVICS EGYESÜLET, 2010

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermelés-sel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soóban elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészletet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettpő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratái közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgyumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondattal kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakaszhéber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a *rasi@zsido.com* email címre.

Budapest, 5770. tévét 24.

Oberlander Báruch

Trumá (2Mózes 25:1–27:19.) פְּרֻשֵׁת תְּרוּמָה

A hetiszakasz tartalmából

- Izrael népét Mózes révén felszólítja az Örökkévaló, hogy adakozzanak tizenötféle anyagot: aranyat, ezüstöt és rezet, kék, bíbor és vörös színűre festett gyapjút; lent, kecskeszőrt, állatbőröket, fát, olívaolajat, fűszereket és drágaköveket. És mindezekből, mondja az Örökkévaló Mózesnek, „készítsenek számomra szentélyt, hogy közöttük lakozzam!” (2Mózes 25:1–8.)
- A Szináj-hegy csúcsán Mózes részletes utasításokat kap az Örökkévalótól, hogyan kell megépíteni ezt a szentélyt annak érdekében, hogy könnyedén lebontható, szállítható majd újra összeszerelhető legyen a sivatagi vándorlás során. (2Mózes 25:9.)
- A Szentély belső helyiségében, egy művészi szövésű függöny mögött állt a Frigyláda, benne a tízparancsolatot tartalmazó törvénytáblákkal; a Frigyláda fedelén pedig két színaranyból vert kerub állt. A Szentély külső helyiségében pedig a hétágú Menóra állt, valamint az Asztal, rajta a „színkenyerekkel”. (2Mózes 25:10–40.)
- A Szentély három fala 48 darab függőleges helyzetű, arannyal burkolt, ezüsttalapzatba állított fadestékéből volt összeillesztve. A tető három rétegből állt: (a) tarka, gyapjúból és lenből készült szőttesekből; (b) kecskeszőr-takaróból; (c) kosbor- és táchásbőr-takarókból. A szentély bejárata előtt hímezett szentélyrekesztő fal állt, amit öt pózna támasztott. (2Mózes 26.)
- A Szentélyt és az előtte álló, rézzel bevont oltárt lenszövet drapéria vette körül, amelyet 60 réztalapzatú, ezüstdíszes, ezüsthorgos fapózna támasztott. (2Mózes 27. 1–19.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (שמות כה, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (2Mózes 25:1.)

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה, מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי. (שמות כה, ב)

Beszélj Izrael fiaihoz, hogy hozzanak Nekem adományt, minden férfitől, akit a szíve erre buzdít, fogadjátok el a Nekem szóló adományt. (2Mózes 25:2.)

הַתְּרוּמָה לִי – **...hozzanak Nékem adományt...**¹ – **לִי לְשָׂמִי** – [li azt jelenti, hogy] Nevem kedvéért.²

הַתְּרוּמָה – ...adományt...³ – **הַפְּרָשָׁה** – [trumá azt jelenti:] „félretenni,” – **יִפְרִישׁוּ** – **לִי מִמְּמוֹנֵי נְדָבָה** – [azaz] tegyenek félre javaikból egy adományt.

יִדְבְּנוּ לְבוּ – **...akit a szíve erre buzdít...** – **לְשׁוֹן נְדָבָה** – adakozás kifejezése, – **יִדְבְּנוּ** – [A *jidvenu* szó („adakoztatta”) a] *jindövenu* szó a megfelelője, ám kiesik belőle a **ו**, és helyette egy *dágés* kerül a **ד**-be.ugyanaz a gyöke, mint a *nödává* szónak. – **וְהוּא לְשׁוֹן רְצוֹן טוֹב** – Ez egy jóindulatot jelentő kifejezés, – **פְּרִישַׁנ״ט בְּלֻעַז** – ófranciául *presant* [„szívől jövő ajándék”].

תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי – **...fogadjátok el a Nekem szóló adományt.** – **אָמְרוּ** – Azt mondták bölcseink: – **שְׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אָמורות כָּאֵן** – háromféle adományról van itt szó:⁴ – **אֶחָת תְּרוּמַת בְּקַע לְגִלְגָּלַת** – első a fejenkénti „fél sékel” adománya, – **כְּמוֹ שֶׁמְפוֹרָשׁ בְּאַלְהַ פְּקוּדֵי** – amiből a talpizatokat készítették, – **שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֵם הָאֲדָנִים** – ahogy az írva van a *Éle pökudé* szakaszban;⁵ – **וְאֶחָת תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ** – a második az oltár adománya, – **בְּקַע לְגִלְגָּלַת לְקוֹפּוֹת** – egy *beká* mennyiség fejenként, [abba a szobába, ahova az adomány került, és ahonnan abból három] kosárral [elkülönítettek, és] – **לְקִנּוֹת מֵהֵן קְרָבָנוֹת צְבוּר** – abból a közösségi áldozatokat vették; – **וְאֶחָת** – a harmadik pedig – **תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן נְדָבָת כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – a Sátor építésére szánt adomány, – **שֶׁהַתְּנָדְבוּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּעֵינָן** – az a 13 féle ajándék, amely itt említve van.⁶ – **כָּלֵם הַצְּרָכֵי לְמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן** – Mindezekre vagy a Sátor felépítéséhez volt szükség, – **אוּ לְבִגְדֵי כְהֻנָּה** – vagy a papi ruházathoz. – **כִּשְׁתַּדְּקָה בָּהֶם** – [Erre a következtetésre] az alapos vizsgálódás után juthatunk.

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתֵם, זָהָב וְכֶסֶף וְיָנִיחֶשֶׁת. (שמות כה, ג)

És ez legyen a szent adomány, amit tőlük elfogadtok: arany, ezüst és réz. (2Mózes 25:3.)

¹ 1. A *li* itt fölöslegesnek tűnik. 2. A *li* nem jelentheti egyszerűen csak azt, hogy „Nekem,” hiszen a világon minden Istené, a Teremtőé. 3. A *li* nem jelentheti azt, hogy „szükségleteimet [kielégítendő],” hiszen ilyesmi nyilvánvalóan nem mondható az Örökkévalóval kapcsolatban.

² Vagyis, hogy az illetőnek arra kell gondolnia, hogy azért visz adományt, mert az Örökkévaló ezt megparancsolta neki.

³ A *rom* gyökerű *trumá* szónak két jelentése van: 1. „feleml” (lentebb 29:27.), 2. „félretesz”. Itt ez utóbbi jelentésében szerepel.

⁴ Mivel ebben és az ezt követő mondatban háromszor fordul elő az „adomány” szó.

⁵ 2Mózes 38:26-27.

⁶ A 3-7. versekben. Az hogy az Írásban – ezzel ellentétben –15 féle van felsorolva, azzal magyarázható, hogy „a kék, bíbor és vörös színűre festett gyapjú” egy fajtának számít.

בְּלֶמֶס בָּאוּ בַּנְּדָבָה – ...**arany, ezüst és réz stb.** – זָהָב וְנֶחֱשֶׁת וְגוֹמֵר – Mindezeket önként hozták, – אִישׁ אִישׁ מִן הַיָּמִין וְאִישׁ מִן הַשְּׂמֵאל – minden egyes személy szívének buzgalma szerint, – חוּץ מִן הַכֶּסֶף – kivéve az ezüstöt, – אֲשֶׁר בָּשָׂה – amelyet mindenki egyenlő [mértékben] adományozott,⁷ – מִיָּצִית הַשִּׁקְלָה לְכָל אֶחָד – személyenként fél sekelyit.⁸ – וְלֹא מֵצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן – Nem találunk [semmilyen utalást] a Szentélylátó munkálataival foglalkozó [szövegekben] – שֶׁהֵצִיחַ – amint írva van:⁹ – „A gyülekezet megszámláltjainak ezüstje pedig stb. – וְשֶׁהֵצִיחַ הַכֶּסֶף הַבָּא שָׁם – Fejenként egy beká, stb.”¹⁰ – אֲשֶׁר בָּשָׂה – A többi ezüstből, amit [már valóban] önként hoztak,¹¹ – אֲשֶׁר בָּשָׂה – a szent edényeket készítették el.¹²

וּתְהִלָּתוֹ וְאֶרְגָּמוֹ וְתוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים. (שמות כה, ד)

Kékbíbor, pirosbíbor, karmazsin, bisszus és kecskeszőr. (2Mózes 25:4.)

וּתְהִלָּתוֹ – **Kékbíbor...** – צְבִיבָה בְּדָם חֲלֹזֶן – Gyapjú, amelyet a *chilázon* [nevű] hal¹³ vérével festenek meg, – וְצִבְעוֹ יָרוֹק – [és] amely [hálnak] a vére [kék]zöld [színű].

וְאֶרְגָּמוֹ – **...pirosbíbor...** – צְבִיבָה מִמִּין צִבְעֵי שְׂשֻׁמוֹ אֶרְגָּמוֹ – Gyapjú, amelyet egy *árgámán* nevű színezőanyaggal festenek meg.

וְשֵׁשׁ – **...bisszus...** – הוּא פִּשְׁתָּן – Ez len[vászon].

וְעִזִּים – **...és kecskeszőr.** – נוֹצָה שֶׁל עִזִּים – Kecskeszőr. – לְכָן תִּרְגַּם אֵינְקֹלוֹס – Ezért fordítja Onkelosz: *um'ázé* – דָּבָר הַבָּא מִן הָעִזִּים – [vagyis] „ami a kecskéktől származik,” – וְלֹא עִזִּים עֲצָמוֹן – és nem maguk a kecskék, – שֶׁל שְׂתִרְגָּמוֹ שֶׁל – ugyanis Onkelosz a „kecskék”-et úgy fordítja: *izájá*.

וְעִזִּים אֵילִם מְאָדָּמִים וְעִזִּים תְּחָשִׁים וְעִזִּים שְׂטִים. (שמות כה, ה)

⁷ Az ebben a versben említett *keszef* nem számít az önként hozott adományok közé.

⁸ És ha azt állítanád, hogy a Miskán megépítéséhez az önként adományozott ezüstön felül is használtak ezüstöt, akkor tudd, hogy ez nem lehetséges, mert...

⁹ Lentebb 38:25-26.

¹⁰ A szöveg úgy folytatódik, hogy az *egészet* felhasználták a talapatok és a horgok elkészítéséhez, ezzel is jelezve, hogy nem volt szükség több ezüstre.

¹¹ Uo. 35:24.

¹² Vagyis a Miskánban elvégzett különféle szertartásokhoz használt edényeket.

Mindazonáltal ez nem az az ezüst, amelyről a vers beszél, itt ugyanis csupán Miskán megépítéséhez szükséges alkatrészekről esik szó.

¹³ Egy ritka halfajta, amely hetven évente egyszer kijön a tengerből.

...pirosra festett kosbőrök, táchásbőrök és sittimfák. (2Mózes 25:5.)

מְאָדָּמִים – ...pirosra festett... – צְבוּעוֹת הָיוּ אָדוּם לְאַחַר עֲבוּדָן – Azt követően festették pirosra, hogy előbb kicserzették.

תְּחָשִׁים – ...táchás... – מִיֵּן חִיָּה – Ez egy olyan állatfajta, – וְלֹא הָיְתָה אֲלָא לְשַׁעָה – amely csak akkoriban létezett. – וְהָרִבָּה גְּנָנִים הָיוּ לָהּ – Sokszínű volt, – וְלִכְךָ מִתְרַגָּם – és Onkelosz ezért úgy fordította, hogy: – סַסְגוֹנָא – szászgoná,¹⁴ – וְשֵׁשׁ – mert örvendezik – וּמִתְפָּאֵר בְּגִנּוּיֵין שְׁלוֹ – és büszke a tarkasága miatt.

וְעֲצֵי שִׁטִּים – ...sittimfák.¹⁵ – וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בְּמִדְבָּר – Honnan szereztek [sittimfát] a sivatagban? – פֶּרַשׁ רַבִּי תַנְחֻמָּא – Tánchumá rabbi ezt így magyarázta:¹⁶ – וַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – Ősatyánk, Jákob, isteni ihletettségében előre látta, – שְׁעֵתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת מִשְׁכָּן – hogy a zsidók majd Szentélylátort építenek – בְּמִדְבָּר – a sivatagban, – וְהָבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם – ezért vitt magával sittim[palántákat] Egyiptomba, – וַיִּטְעֵם – [ott] elültette azokat, – וַצַּנְהָ לְבָנָיו לְטָלָם עִמָּהֶם – és utasította gyermekeit, hogy vigyék majd magukkal azokat, – כְּשֵׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם – amikor elhagyják Egyiptomot.¹⁷

שֶׁמֶן לְמָאֹר, בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים. (שמות כה, ו)

Olaj világitásra, illatos fűszerszámok a kenetolajhoz és a füstölőszerkehez. (2Mózes 25:6.)

שֶׁמֶן לְמָאֹר – **Olaj világitásra...**¹⁸ – שֶׁמֶן זֵית זָךְ – Tiszta olívaolaj, – לְהַעֲלוֹת נֵר – hogy a lámpás folyamatosan égjen.¹⁹

בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה – ...illatos fűszerszámok a kenetolajhoz...²⁰ – וַיַּעֲשֶׂה שֶׁמֶן לְמִשְׁחָה – amely abból a célból készült, hogy felkenjék vele a Szentélylátort edényeit és magát a Szentélylátort, – לְקַדְּשׁוֹ – hogy megszenteljék

¹⁴ Ami a „szász” (örvendezik) és a „gávná” (szín) szavak összevonása.

¹⁵ Cédrus fajta fa, *Acacia albidaval* szokták azonosítani, amely egy magas vastag törzsű fa.

¹⁶ *Midrás Tánchumá* 9.

¹⁷ Lásd a 2Mózes 26:15-höz írt Rási-kommentárt.

¹⁸ A korábban említett holmikkal ellentétben itt a Tóra azt is közli velünk, hogy milyen célra kellett ezek a holmik. Vajon miért?

¹⁹ Vagyis azért, hogy a Tóra közli, milyen célra kellett az olaj, egyben azt is tudatja, hogy ennek az olajnak különleges minőségűnek kellett lenni, mégpedig tiszta olívaolajnak, hogy a lámpás folyamatosan égjen.

²⁰ Itt is tudunkra adja a Tóra, hogy milyen célra lesznek felhasználva a fűszerek, és itt is abból a célból, hogy tudjuk, különleges fűszerek kellett erre a célra, és hogy milyenek, azt *Ki tiszá* hetiszakaszában olvashatjuk.

azokat. – וְהֶזְרָכּוּ לוֹ בְּשָׂמִים – Ehhez [az olajhoz olyan] fűszerek kellettek, – כְּמוֹ שֶׁמֶן שֶׁמֶן שֶׁמֶן – amelyekről *Ki tiszá* hetiszakaszában lesz szó.²¹

וְלִקְטֹת הַסָּמִים – ...és a füstölőszerkehez. – שֶׁהָיוּ מִקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבֶקֶר – amelyeket minden este és reggel égettek, – כְּמוֹ שֶׁמֶן שֶׁמֶן שֶׁמֶן בְּנֹאֲתָה תְּצַנֶּה – amint az a *Vöotá töcáve* hetiszakaszában²² kifejtésre kerül. – וְלִשׁוֹן קִטְרֶת – A *ktoret* szó jelzi, – הַעֲלָאתָ קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עֵשָׂן – a gőz (*kitor*) és egy füstoszlop felemelkedését.

אֲבָנֵי שֵׁהִם וְאֲבָנֵי מְלֵאִים, לְאֶפֶד וְלַחֲשֹׁן. (שמות כה, ז)

Sóhámkövek és foglalni való kövek az éfód és melldisz számára. (2Mózes 25:7.)

אֲבָנֵי שֵׁהִם – Sóhámkövek...²³ – שֶׁתִּיִּם הֶזְרָכּוּ שָׁם לְצִרְךָ הָאֶפֶד – Az *éfód*-hoz kettő kellett, – הָאֶמֶר בְּנֹאֲתָה תְּצַנֶּה – és erről a *Vöotá töcáve* hetiszakaszban esik szó.²⁴

מְלֵאִים – ...foglalni való [kövek]... – עַל שֶׁם שְׁעוֹשִׂין לָהֶם – Mert készítenek számukra²⁵ – בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גּוּמָא – egy aranyból való foglalatot, – וְנִוְתְּנִין הָאֲבָנִים שָׁם – és abba helyezik a követ, – לְמַלְאֵת הַגּוּמָא – hogy betöltse a foglalatot. – קְרוּיִם אֲבָנֵי מְלֵאִים – *ávne miluim*-nak nevezik őket.²⁶ – וּמְקוֹם הַמוֹשָׁב קְרוּי מְשֻׁבָּצָת – A befoglalás helyét *misbecet*-nek hívják.

וְלִאֶפֶד וְלַחֲשֹׁן – ...az éfód és melldisz számára.²⁷ – אֲבָנֵי שֵׁהִם לְאֶפֶד – A sóhámkövek az *éfód* számára, – וְאֲבָנֵי מְלֵאִים לַחֲשֹׁן – a foglalni való kövek pedig melldisz²⁸ számára. – וְחֲשֹׁן וְאֶפֶד – A *chósen*-t és az *éfód*-ot – בְּנֹאֲתָה תְּצַנֶּה – a *Vöotá töcáve* hetiszakasz²⁹ írja le. – וְהֵם מִיְּי תְּכָשִׁיט – Ezek afféle díszek [a főpap számára].

²¹ 30:23-25.

²² 30:7-8.

²³ Összesen három sóhámkővet használtak fel, kettőt az *éfód*-hoz és egyet a *chósen*-hez. A vers itt csupán az *éfód*-hoz szükséges kettővel foglalkozik, a *chósen* ugyanis még tizenegy másik drágakövet is tartalmazott, és a versnek nem lenne semmi oka kiválasztani egyet a tizenkettő közül.

²⁴ 28:9-12.

²⁵ Ti. a kövek számára.

²⁶ „foglalni való kövek” (szó szerint: „betöltő kövek”)

²⁷ A vers nyilvánvalóan nem azt akarja mondani, hogy az *ávne sóhám* és az *ávne miluim* mind a *chósen*-hez mind pedig az *éfód*-hoz kellettek.

²⁸ Vagyis a *chósen*.

²⁹ Lentebb 38:6-30.

וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם. (שמות כה, ח)

És készítsenek számomra Szentélyt, hogy közöttük lakozzam! (2Mózes 25:8.)

וַעֲשׂוּ לְשָׁמִי – És készítsenek számomra Szentélyt... – וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ –
Nevem kedvéért készítsenek – בֵּית קִדְשָׁה – egy szent házat.

כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלִי, וְכֵן תַּעֲשׂוּ. (שמות כה, ט)

Egészen úgy, amint Én megmutatom neked a hajlék mintáját és minden fölszerelésének mintáját, akként készítsétek. (2Mózes 25:9.)

כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ – Egészen úgy, amint Én megmutatom neked... –
בְּאֵן – itt³⁰ – אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן – a hajlék mintáját. – הַמִּקְרָא הַזֶּה מִחֻבֵּר – Ez a vers
kapcsolódik – לְמִקְרָא שְׁלֵמְעֵלָה הַיְמָנִי – a megelőző verssel: – וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ – [vagyis:]
„És készítsenek számomra Szentélyt, – כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ – egészen úgy, amint
Én megmutatom neked.”

וְכֵן תַּעֲשׂוּ – ...akként készítsétek. – לְדוֹרוֹת – az eljövendő nemzedékek
idején, – אִם יֵאבֵד אֶחָד מִן הַכֵּלִים – abban az esetben, ha az egyik edény elveszne – או
– כִּשְׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים – vagy amikor majd elkészítitek Nekem az Örök Ház [azaz
a Jeruzsálemi Szentély] eszközeit, – כְּגוֹן שְׁלֵחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת – például az asztalokat, a
lámpákat, – וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוּנוֹת – a mosakodó medencéket és [azok] állványait, – שְׁעֵפָה
– amelyeket Salamon készített, – כְּתִבְנִית אֵלֹו תַּעֲשׂוּ אוֹתָם – akkor majd készítsd
el azokat ezek mintájára.

וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מִחֻבֵּר – Ha ez a vers nem kapcsolódna – לְמִעֲלָה הַיְמָנִי – az őt
megelőző [vershez], – לֹא הָיָה לוֹ לְכָתוּב וְכֵן תַּעֲשׂוּ – akkor nem úgy szólna, hogy
וְהָיָה מִדְּבַר עַל – hanem úgy, hogy *kén táászu*,³¹ – אֲלֵא כֵן תַּעֲשׂוּ –
és akkor az a Találkozás Sátorának [azaz a Szentélysatornak] a
megépítésére [utalna] – וְכֵלָיו – valamint edényeinek [az elkészítésére, és nem az
eljövendő generációknak szólna].

וַעֲשׂוּ אֶרְוֹן עֲצֵי שִׁטִּים, אֲמַתִּים וְחֻצֵי אֶרְכוֹ וְאֲמָה וְחֻצֵי רְחִבּוֹ וְאֲמָה וְחֻצֵי קִמְתּוֹ. (שמות כה, י)

³⁰ Vagyis ne úgy fordítsd ezt, mintha jövő időben lenne: „Egészen úgy, amint én majd megmutatom neked,” értve ez alatt azt, hogy az Örökkévaló meg fogja mutatni Mózesnek a Miskán mintáját akkor, amikor elérkezik megépítésének ideje, ugyanis sehol a Tórában nem találunk utalást arra, hogy az Örökkévaló később így cselekedett volna. Rási éppen ezért egészíti ki a szöveget a *kán* – „itt” – szócskával, jelezve, hogy az Örökkévaló ott és akkor instruíta Mózeset a Miskán megépítésére vonatkozóan, amikor Mózes negyven napig fenn volt a Szináj hegyén.

³¹ ṛ nélkül.

És készítsenek sittimfából ládát, két és fél könyök legyen a hossza, egy és fél könyök legyen a szélessége, egy és fél könyök a magassága. (2Mózes 25:10.)

כְּמִין אַרְוֹנוֹת שְׁעוֹשִׁים בְּלֹא – וְעָשׂוּ אֲרוֹן – És készítsenek [sittimfából] ládát... – כְּמִין אַרְוֹנוֹת שְׁעוֹשִׁים בְּלֹא – ahhoz az ófranciául *escrin*-nek nevezett ládához hasonló, – **וְעָשׂוּ אֲרוֹן** – ahhoz az ófranciául *escrin*-nek nevezett ládához hasonló, – **וְעָשׂוּ אֲרוֹן** – amely a fenekén nyugszik.

וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תְּצַפְּנֻהוּ, וְעָשִׂיתָ עָלָיו זָרְזָהב סָבִיב. (שמות כה, יא)

És vond be tiszta arannyal, kívül és belül vond be és készíts reá aranypárkányt köröskörül. (2Mózes 25:11.)

שְׁלֹשָׁה אַרְוֹנוֹת עָשָׂה בְּצִלְאֵל – מִבֵּית וּמְחוּץ תְּצַפְּנֻהוּ – Becálél három ládát készített, – **שְׁנַיִם שֶׁל זָהָב וְאֶחָד שֶׁל עֵץ** – kettőt aranyból és egyet fából. – **וְאֶרְבָּעָה כְּתָלִים וְשׁוּלָיִם לְכָל אֶחָד** – Mindegyiknek négy fala és egy feneké volt, – **נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב** – A fa[ládát] behelyezte a [nagy] arany[ládába], – **וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ** – a [kis] arany[ládát] pedig a falládába]. – **וְחִפְּהָ שִׁפְתוֹ הָעֲלִיוֹנָה בְּזָהָב** – Ezt követően pedig bevonta a felső peremet arannyal. – **נִמְצָא מְצָפָה** – Következésképp be lett vonva [arannyal] – **מִבֵּית וּמְחוּץ** – belülről és kívülről.

מְקִיף – וְזָהָב ...aranypárkányt... – כְּמִין כְּתָר – Volt egy koronaszerű [dísz] – **וְזָהָב** – körben, a perem felett, – **שֶׁעָשָׂה הָאֲרוֹן הַחִיצוֹן גְּבוּהָ מִן הַפְּנִימִי** – mert a külső [arany]ládát magasabbnak készítette, mint a belsőt, – **עַד שֶׁעָלָה לְמוֹל עֵבִי** – és még a [külső]ládát magasabbnak készítette, mint a belsőt, – **וְלִמְעָלָה הֵימָנוּ מִשְׁהוּ** – így az felnyúlt a fedél vastagsága mellett, – **וְכִשְׁהִכְפּוֹרֶת שׁוֹכֵב** – [Következésképp,] amikor a fedél rajta feküdt – **עַל עֵבִי הַכְּתָלִים** – [a belső két láda] falainak a vastagságán, – **וְזָהָב הָאֲרוֹן** – egy kicsit a [külső]ládát magasabbnak készítette, mint a belsőt, – **מִכָּל עֵבִי הַכְּפּוֹרֶת כָּל שְׁהוּא** – Ez a Tóra koronáját volt hivatva jelképezni.³²

וְיִצְקָה לּוֹ אַרְבַּע טַבַּעֹת זָהָב וְנִתְתָּה עַל אַרְבַּע פְּעֻמֹתָיו, וְשִׁתִּי טַבַּעֹת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבַּעֹת עַל צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית. (שמות כה, יב)

És önts számára négy aranykarikát és erősítsd meg azt a négy sarkán, vagyis két karikát az egyik oldalon és két karikát a másik oldalon. (2Mózes 25:12.)

³² Mivel a ládában a Tórát tartották.

וַיִּצְקֶהּ – **És önts...** – לְשׁוֹן הַתְּכָה – [A *vöjácáktá*] egy fémöntést jelentő kifejezés, – כְּתַרְגוּמוֹ – ahogyan Onkelosz fordítja [uötátich a hátáchá szóból].

פַּעֲמוֹתָיו – **...sarkán...** – כְּתַרְגוּמוֹ זַיְתִּיָּה – Ahogyan Onkelosz fordítja: *zivjáté* („sarkai”). – וּבְזַיְתֵי הָעֲלִיּוֹנוֹת סְמוּךְ לַכַּפּוֹרֶת – A felső sarkokon, a fedélhez közel – הָיוּ – voltak elhelyezve [az aranykarikák], – שְׁתֵּים מִכַּאן וּשְׁתֵּים מִכַּאן – kettő az egyik oldalon és kettő a másikon, – לְרַחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן – a láda szélessége mentén. – וְהַבְּדִים – וְאָרְכוֹ שֶׁל אָרוֹן מִפְּסִיק בֵּין – A rudakat ezeken [a karikákon] tolták át, – נְתוּנִים בָּהֶם – és a láda hossza választotta el egymástól a rudakat, – אֲמֵתִים וְחֲצֵי בֵּין בַּד לְבַד – amelyek két és fél könyöknyire voltak egymástól, – שִׁיָּהִיו שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנוֹשְׂאִין אֹתָ – s így a ládát vivő két személy – מֵהַלְכִין בִּיגִיָּהֶם – [könnyedén] tudott haladni [a rudak] között. – וַיֵּן מְפֹרָשׁ בְּמַנְחוֹת – Így áll a [Talmud] *Mönáchot* [traktátusában], – בְּפֶרֶק שְׁתֵּי הַלָּחִים – a *Sté hálechem* fejezetben.³³

וְשְׁתֵּי טַבְּעוֹת עַל צְלָעוֹ הָאֶחָת – **...két karikát az egyik oldalon...**³⁴ – הֵן הֵן – Ez ugyanaz a négy karika, – הָאֶרְבַּע טַבְּעוֹת – amelyeket a vers eleje [említ], – וּפְרָשׁ לָךְ הֵיכָן הָיוּ – most [csupán] azt magyarázza el, hová voltak [felerősítve].³⁵ – וְהִיָּוּ זֶה יְתֵרָה הִיא – [Az *usté* szónak] ez a ו [prefixuma] fölösleges, – וּפְתָרוֹנוֹ כְּמוֹ – és [a szöveget] úgy kell értelmezni, mintha ez állna benne: – שְׁתֵּי טַבְּעוֹת – *sté tábáot*.³⁶ – וַיֵּן לָךְ לְיִשְׁבָּה בֵּן – A következőképpen azonban mégiscsak beilleszthető [az a ו]: – וּשְׁתֵּים מִן הַטַּבְּעוֹת הָאֵלֶּוּ – „És kettőt e [fentebb említett] karikák közül – עַל צְלָעוֹ הָאֶחָת – [erősíts] az egyik oldalra.”

וְצַלְעוֹ – **...az egyik oldalon...** – צַדּוֹ – [Vagyis] a [láda egyik] oldalán.

וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים, וְצַפִּיתָ אֹתָם זָהָב. (שמות כה, יג)

És készíts rudakat sittimfából, és vond be arannyal. (2Mózes 25:13.)

בְּדֵי – **...rudakat...** – מוֹטוֹת – [Azt jelenti:] rudakat.

וְהִבַּאתָ אֶת הַבְּדִים בְּטַבְּעוֹת עַל צְלָעוֹת הָאָרוֹן, לְשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן בָּהֶם. (שמות כה, יד)

És illeszd a rudakat a karikákba a láda oldalán, hogy szállítható legyen a láda rajtuk. (2Mózes 25:14.)

³³ 98b.

³⁴ A vers eleje már említést tett négy karikáról; ezek vajon újabb karikák (ahogyan azt például Nachmanidész is gondolta)?

³⁵ Ám ha ezek a karikák valóban a már korábban is említett karikák, akkor miért az áll a versben, hogy *usté tábáot* – szó szerint: „és két karikát” –, azt a benyomást kelteve, mintha ezek újabb karikák lettek volna?

³⁶ Azaz ו nélkül.

בַּטְבַּעַת הָאָרֶן יִהְיוּ הַבְּדִים, לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ. (שמות כה, טו)

A láda karikáiban maradjanak a rudak, ne legyenek eltávolítva onnan.
(2Mózes 25:15.)

לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ – ...ne legyenek eltávolítva onnan. – לְעוֹלָם – soha.

וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֶן, אֶת הַעֲדָת אֲשֶׁר אָתָּן אֵלֶיךָ. (שמות כה, טז)

És helyezd el a ládához a Bizonyságot, amelyet neked átadok. (2Mózes 25:16.)

וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֶן – És helyezd el a ládához... – כְּמוֹ בְּאֶרֶן – Ugyanazt jelenti, mint a ládában.

הַעֲדָת – ...a Bizonyságot... – הַתּוֹרָה שֶׁהִיא לְעֵדוּת – A Tórá, ³⁷ amely bizonyság – כִּינִי וּכְיִנְכֶם – Köztem és közted, – שְׁצִוִיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת – hogy Én megparancsoltam neked azokat a parancsolatokat, – הַקְּתוּבוֹת בָּהּ – amelyek benne le vannak írva.

וַעֲשִׂיתָ כַּפֶּרֶת זָהָב טָהוֹר, אֲמָתִים נְחָצֵי אַרְכָּה וְאֲמָה נְחָצֵי רַחְבָּהּ. (שמות כה, יז)

És készíts födelet tiszta aranyból, két és fél könyök legyen a hossza, egy és fél könyök a szélessége. (2Mózes 25:17.)

כַּפֶּרֶת – ...födelet... – כְּסוּי עַל הָאָרֶן – [A káporét] a láda fedele, – שֶׁהִיא פְּתוּחָה – [A fedelet,] akár egy lapos táblát, a tetejére helyezte. – מִלְמַעְלָה – amelyet a teteje nyitott volt. – וּמִנִּיחוּ עָלָיו כְּמִין דָּף –

כְּאָרְכוֹ שֶׁל אָרוֹן – ...két és fél könyök legyen a hossza... – Vagyis ugyanolyan hosszú, mint a láda. – וְרַחְבָּהּ כְּרַחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן – A szélessége pedig ugyanakkora volt, mint a láda szélessége. – [A fedél széle a láda] a négy falának vastagságán nyugodott. – וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נָתַן שְׁעוֹר – [A fedél] vastagságának méretét, – לְעִבְיָהּ – Noha [A Tóra] nem adja meg [a fedél] vastagságának méretét, – רַבּוּתֵינוּ שֶׁהִיא עִבְיָהּ טַפַּח – Bölcseink szerint a vastagsága egy tefách ³⁸ volt.

וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב, מִקָּשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קַצּוֹת הַכַּפֶּרֶת. (שמות כה, יח)

És készíts két kerubot aranyból, vertművű munkával készítsd azokat, a fedélnek két széle felől. (2Mózes 25:18.)

³⁷ Rási később (uo. 40:20.) leírja, hogy „a Bizonyságot” a frigládába helyezett Törvénytáblákra utal. A Tóra szót szokták időnként a Törvénytáblákra utalva használni, mivel a Tízparancsolatban mind a 613 micva bennefoglaltatik (lásd Rási uo. 24:12.).

³⁸ 8 cm.

כְּרֻבִים – ...**kerub**... – דְמוּת פְּרָצוּף תִּינוּק לָהֶם – Olyan volt az arcuk, akár egy gyermeknek.³⁹

מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה – ...**vertműví munkával készítsd azokat**... – וְתַחֲבֹרֵם בְּרֹאשֵׁי הַכַּפּוֹרֶת – és úgy rögzítsd azokat a fedél két végéhez, – לְאַחַר עֲשִׂיתָם – miután elkészültek, – כְּמַעֲשֵׂה צוּרָפִים – ahogyan a kovácsok szokták [olyan eljárással], – שְׁקוּרִין שׁוֹלְדִיִּים – amelyet (ófranciául) *soldezenek* (forrasztásnak) neveznek. – אֲלָא הִטַּל זָהָב הַרְבֵּה – Hanem inkább vegyél sok aranyat, – בְּתַחֲלֵת עֲשִׂיתָ הַכַּפּוֹרֶת – amikor nekikezdesz a fedél elkészítésének, – וְהִבֵּה בְּכַפְטִישׁ וּבְקַרְנָס – majd [kezdd el] verni [kisebb] kalapáccsal és [nehéz] kovácskalapáccsal – בְּאֶמְצַע – [ennek az aranytömbnek] a közepét, – וְרֹאשֵׁין בּוֹלְטִין – וְצִיר הַכְּרוּבִים – [ezekből] a feldomborodott végekből.

מְקֻשָּׁה – ...**vertműví (miksá)**... – בְּטִידִיִּים בְּלֻעֵז – (Ófranciául) *batediz* (kovácsolt, vert), – כְּמוֹ דָּא לְרָא נִקְשָׁן – mint [a következő versben]:⁴⁰ „...egymáshoz verődtek (náksán).”

קְצוֹת הַכַּפּוֹרֶת – ...**a fedélnek két széle**... – רֹאשֵׁי הַכַּפּוֹרֶת – [Azaz] a fedél két [egymástól legtávolabb eső] széle.⁴¹

וַעֲשֶׂה כְּרוּב אֶחָד מְקַצֵּה מִזָּה וּכְרוּב אֶחָד מְקַצֵּה מִזָּה, מִן הַכַּפּוֹרֶת תַעֲשׂוּ אֶת הַכְּרֻבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. (שמות כה, יט)

És készítsd az egyik kerubot az innenső végén és a másik kerubot a tulsó végén; a fődélből kiverve készítsétek a kerubokat mind a két szélén. (2Mózes 25:19.)

וַעֲשֶׂה כְּרוּב אֶחָד מְקַצֵּה – **És készítsd az egyik kerubot az innenső végén**... – שְׁנַיִם כְּרוּבִים לְכָל קְצֵה וְקְצֵה – Nehogy [tévedésből] azt mondd, – שְׁלֹא תֹאמַר – hogy két kerub volt mindkét oldalon. – לְכֵן הִצְרַךְ לְפָרֵשׁ – Ezért volt szükséges elmagyarázni: – כְּרוּב אֶחָד מְקַצֵּה מִזָּה – „az egyik kerubot az innenső végén.”

מִן הַכַּפּוֹרֶת – ...**a fődélből**... – עֲצָמָה – magából – **תַעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים** – **készítsétek a kerubokat.** – זֶהוּ פְּרוּשׁוֹ – Ez a magyarázata annak, hogy – שְׁלֹא תַעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים – „vertműví munkával készítsd azokat,”⁴² – מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אוֹתָם – [vagyis,] hogy ne külön készítsd el, – וְתַחֲבֹרֵם לְכַפּוֹרֶת – majd erősítsd a fedélhez azokat.

³⁹ Arameusul a gyermek „*rávjá*”. Adjuk hozzá a „*kö*” prefixumot, és így azt a szót kapjuk, hogy „*köruvjá*”, „*olyan, akár egy gyermek.*”

⁴⁰ Dániel 5:6.

⁴¹ Vagyis a fedél hosszirányának két szélén és nem a szélességének két szélén.

⁴² 18. vers

וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פְּרֻשֵׁי כַנָּפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו, אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים. (שמות כה, כ)

És legyenek a kerubok kiterjesztett szárnyúak a magasság felé, betakarva szárnyaikkal a födelet, ábrázatukkal pedig egymás felé, de a fődél felé is legyen irányítva a kerubok arca. (2Mózes 25:20.)

Ne שלא תעשה כנפיהם שוכבים – ...kiterjesztett szárnyúak... – פְּרֻשֵׁי כַנָּפִים [testükhöz] simuló szárnyakkal formáld meg őket, – אֶלָּא פְּרוּשִׁים – hanem [legyenek] kiterjesztve [a szárnyak], – וּגְבוּהֵים לְמַעַלָּה אֶצֶל רֵאשֵׁיהֶם – nem sokkal a [kerubok] feje fölé nyújtva, – שִׁיְהֵא עֲשֶׂרָה טַפְחִים – [úgy,] hogy tíz *tefách* távolság legyen – כְּחֵלֶל שְׁבִין – a szárnyak és a fedél között, – כְּדֹאִיתָא בְּסַפְּהָ – amint az a [Talmud] *Szukká* [traktátusában]⁴³ áll.

וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֶץ מִלְּמַעַלָּה, וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֲדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ. (שמות כה, כא)

És helyezd a fedelet a ládára felülről, a ládába pedig helyezd a Bizonyosságot, melyet neked adok. (2Mózes 25:21.)

לא – ...a ládába pedig helyezd a Bizonyosságot... – וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֲדוּת – bár már írva volt:⁴⁴ „És helyezd a ládába a Bizonyosságot...” – וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֶץ אֶת הָעֲדוּת – Azt lehet mondani, hogy ebből azt tanulhatjuk, – וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד – és nincs még neki fedele, – בְּלֹא כַּפֹּרֶת – akkor kell a Bizonyosságot belehelyezni, – וְאָמַר כֵּן יִתֵּן – és csak azután tegyük rá a fedelet. – וְכֵן מְצִינוּ כְּשֶׁהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן – És ennek megfelelően találjuk a Szentélyátor elkészültekor is – וְאָמַר כֵּן יִתֵּן אֶת הָעֲדוּת – „...és elhelyezte a Bizonyosságot a ládába...” – אֶל הָאָרֶץ – majd csak ezek után: „...és rátette a fedelet a ládára felülről”.

וּנֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וּדְבַרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אָרֶץ הָעֲדוּת, אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שמות כה, כב)

⁴³ 5b.

⁴⁴ 2Mózes 25:16.

⁴⁵ Uo. 40:20.

És ott fogok találkozni veled, és el fogom mondani neked a fedél tetejéről, a két kerub közül, amelyek a Bizonyosság ládája felett vannak, mindazt, amit parancsolok általad Izrael gyermekeinek. (2Mózes 25:22.)

וְנוֹעַדְתִּי – És [ott] fogok találkozni [véled]... – כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמָּךְ – Amikor találkozóra hívlak, hogy beszéljek veled, – אֹתוֹ מְקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד – arra a helyre fogom kijelölni a találkozó [helyszínét], – שָׁאֲבֵא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ – hogy odamenjek beszélni veled.

...el fogom mondani neked a fedél tetejéről... – וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת – Egy másik helyen pedig azt mondja:⁴⁶ – וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל – „...és szólt hozzá az Örökkévaló a találkozás sátrából...”, – זֶה הַמִּשְׁכָּן – נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִים מְכֻחָשִׁים זֶה אֵת – ami a Sátor függönyön kívüli része. – מִחוּץ לַפֹּרֶת – זֶה – Ezek szerint két írásrész ellentmond egymásnak, – כָּאֵת הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ – [ilyenkor az a megoldás, hogy] következik egy harmadik,⁴⁷ és az összhangba hozza őket:⁴⁸ – וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל אֵהָל מוֹעֵד וְגוֹמֵר – „És amikor bement Mózes a Találkozás Sátrába stb., – וַיִּשְׁמַע אֵת הַקּוֹל מִדְּבַר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹמֵר – akkor hallotta a hangot, amint szót intézett hozzá a fedél felől stb.” – מֹשֶׁה הָיָה נֹכַח לְמִשְׁכָּן – azaz Mózes Sátorba való bemenetelekor, – וְכִינֵן שָׁבָא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח – amikor belépett a bejáraton, – קוֹל יֵרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים – egy hang szállt le az égből a kerubok közé, – וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֵהָל מוֹעֵד – onnan kijött, és azt hallotta Mózes a Sátorban.

...mindazt, amit parancsolok neked⁴⁹ **Izrael gyermekeit illetően.** – וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – A 1 itt fölösleges – וּטְפִלָּה – és nincs is komolyabb jelentősége. – וְכַמּוֹהוּ הַרְבֵּה בְּמִקְרָא – Számos ilyen hely van a Tórában.⁵⁰ – וְכֵן תִּפְתָּר – Így értelmezendő: – וְאֵת אֲשֶׁר אֶדְבַר עִמָּךְ שָׁם – „És az, amit ott majd elmondok neked, – אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוא – mindaz, amit parancsolok általad Izrael gyermekeinek.”

⁴⁶ 3Mózes 1:1.

⁴⁷ 4Mózes 7:89.

⁴⁸ Ez a tizenharmadik a Tóra szövegének tizenhárom féle értelmezési módjából (lásd *Sámuel imája – Zsidó imakönyv* 31. l.).

⁴⁹ Egyesek felvetik, hogy Rási Széfer Tórájának a szövege különbözik a miénktől, mert a mi szövegünkben nem szerepel 1 az *et* szócska előtt. A korai kiadásokban ez a Rási-kommentár egyáltalán nem szerepel, és még azokban a kiadásokban, amelyekben szerepel, azokban is több változatban.

⁵⁰ Lásd Rásinak a 12. vershez írt kommentárját.